

MOTION IN MEDICAL TERMINOLOGY. A CASE STUDY

Simona Nicoleta Staicu, Assist. Prof., PhD, "Victor Babeș" University of Medicine and Pharmacy, Timișoara

Abstract: The terminological research undertaken in our work is a case study emphasizing the extra-domain polysemy of a corpus of selected medical terms frequently used in specialized medical fields. This stylistic approach highlights certain key aspects that define motion in medical language, as they are analysed in a text of larger proportions selected from rheumatology, namely: the degree of occurrence of different terminological units in speech (nominal terminological units being the most frequently used, but also adjectival or verbal units), as well as the frequency of different types of terms according to their medical level of specialization (concept terms vs. lexeme terms).

Keywords: concept-terms, lexeme-terms, occurrence, terminological, units.

Abordând din perspectiva lingvistică relațiile semantice dintre unitățile terminologice din sfera medicală, trebuie să admitem, asemenea altor cercetători [L'Homme 2000, Bidu-Vrănceanu 2007] existența a trei tipuri de polisemie și în acest domeniu specializat: 1. polisemia unităților din interiorul uneia și aceleași sfere de specializare sau polisemia intradomenială (intradisciplinară); 2. polisemia termenilor din cadrul a două sau mai multe limbaje de specialitate, denumită polisemie interdomenială (interdisciplinară); 3. polisemia lexemelor care funcționează în cadrul unui anumit limbaj specializat, dar în același timp, și la nivelul limbajului comun, sau polisemia extradomenială (extradisciplinară), de care vom ține seama în cele ce urmează.

1. Analiza semantică a unităților terminologice ce denumesc mișcarea

Corpusul de texte supus analizei unităților terminologice în această secțiune a lucrării poate fi interpretat, mai ales, prin prisma *relațiilor semantice* care se evidențiază la nivelul *polisemiei extradomeniale* (registru medical - registru uzual). Au fost identificate expresii medicale în care apar cuvinte din limbajul comun, dar cu o semnificație specifică, precisă, denumind poziții, simptome, indicații terapeutice, cu un grad unic de percepere doar de către specialiștii în reumatologie.

Sintagme ca „*degete în clește*”, „*degete în ciocan*”, „*picioar în gheară*”, „*picioar plat*”, „*planșete balansoare*”, „*degete în grifă*”, „*semnul rindelei*”, inserția tendoanelor „*labei de găscă*”, mișcare de „*sertar*” sunt **metafore** întâlnite în textul analizat și care pot fi interpretate total greșit de specialiștii din alte domenii sau de necunoscători ai limbajului medical.

Pe parcursul analizei au fost identificate numeroase tipuri de mișcări, poziții, stări, simptome aflate în opoziție (relații de antonimie), ca de exemplu: *flexie* ≠ *extensie*; *supinație* ≠ *pronație*; *abducție* ≠ *adducție*; *eversie* ≠ *inversie*; *inflamator* ≠ *antiinflamator*; *contractie* ≠ *relaxare*; *rezistență* ≠ *contrarezistență*; *urcare* ≠ *coborâre*; *activ* ≠ *pasiv*; *inferior* ≠ *superior*; *intern* ≠ *extern*.

De cele mai multe ori, două sau mai multe cupluri antonimice se regăsesc în cadrul unei singure fraze:

„Accidentul inițial lipsește de cele mai multe ori, blocajele sunt mai rare, fugare, incomplete și mai dese în extensie, decât în flexie. Durerea este localizată, de obicei, în exterior, dar nu este exclus să fie prezentă și în zona internă” [Sîrbu E. 2007: 147].

„ ... mișcări libere de flexie-extensie înainte de a se trece la ortostatism (...)” [Sîrbu E. 2007: 149].

„ ... mobilizarea propriu-zisă a genunchiului; pasiv-activ sau activ-pasiv; se preferă metoda auto-pasivă prin instalații cu scripete (...)” [Sîrbu E. 2007: 153].

„ ... În decubit dorsal, pacientul efectează:

- flexii-extensii ale genunchiului, paralel cu flexia-extensia șoldului;
- pedalaj, înainte, înapoi (...)” [Sîrbu E. 2007: 154].

„ ... se execută exerciții de contracție-relaxare” [Sîrbu E. 2007: 155].

Detalierea unor activități specifice este, de asemenea, o proprietate a lexicului medical, de exemplu, denumirile diverselor **mișcări** din kinetoterapie, caracteristice unui organ, ca de exemplu **policelui**: flexie, extensie, adducție, abducție, circumducție, opoziție, prehensiune, ori specifice **umărului** și **brațului**: anteducție, retroducție, autoducție, tracțiuni axiale, sau **cotului**: pronație, supinație, rotație etc.

Din exemplele extrase se poate observa preponderența antonimelor negraduale, folosite în majoritatea textelor medicale pentru a exprima noțiuni opuse, în cazul de față, tipuri de mișcări aflate în opoziție, care nu permit grade intermediare. Relațiile de sinonimie, în schimb, sunt foarte slab reprezentate în acest tip de text specializat.

În textele inventariate și analizate de noi în lucrare nu am reperat un discurs alcătuit doar din termeni ultraspecializați, **termeni-concept** [Toma 2006: 332-333] ai unui anumit domeniu medical, ci am sesizat circulația termenilor în mai multe domenii specializate, chiar și migrarea lor spre lexicul comun. De exemplu, în fragmentele următoare se observă întrebuintarea în context a termenilor medicali care denotă un anumit tip de mișcare cu grade diferite de specializare:

„**Poziția de “cavaler servanț”, se apleacă corpul pe coapsa ridicată la 90° și se sprijină mâinile pe sol. Se întinde genunchiul de sprijin și se execută o balansare care trebuie să întindă psoasiliacul**” [Sîrbu E. 2007: 136].

„**Reechilibrarea sistemului nervos vegetativ – se urmărește creșterea tonusului vagal prin diferite posturi: postura de decubit ventral, cu o pernă sub abdomen (care comprimă plexul celiac) și care să cifozeze lumba, sau decubit lateral “în cocoș de pușcă”, presând cu mâinile perna așezată pe epigastru (...)**” [Sîrbu E. 2007: 133].

Pe parcursul analizei s-a înregistrat un număr mai ridicat de **termeni-lexem** [Toma 2006: 333], intra- și extradomeniali, cu un grad mai scăzut de specializare, folosiți în domeniul medical al reumatologiei, dar și în alte arii medicale, sau în chiar în lexicul comun. Putem afirma că existența exclusivă a termenilor-concept în alcătuirea unui text specializat este aproape imposibil de reperat, fiind necesar să se apeleze și la termeni-lexem, ca liant între mai multe discipline.

Prin analiza descriptiv-lingvistică, a terminologiei, se poate remarca *dinamica termenilor medicali în uzaj*, circuitul lor permanent spre și din alte sfere de specialitate, cât și din limbajul uzual [Cabré 1991: 21, 31; Bidu-Vrăncianu 2007: 25-28].

Din exemplele de mai jos se poate observa gradul mai scăzut de codificare al mesajului, acesta putând fi receptat mai ușor chiar de neinițiați ai domeniului, datorită

folosirii din abundență a termenilor-lexem, pe lângă alți termeni supraspecializați, folosiți într-un număr mai mic, ca de exemplu termenii medicali specifici domeniului reumatologiei preluați din latină:

„*Hallux-valgus* este o deformare a piciorului caracterizată prin devierea laterală a degetului mare, asociată cu deviere medială și subluxație a primului metatarsian” [Sîrbu E. 2007: 162].

„*Hallux rigidus* este o deformare a piciorului caracterizată prin flexia articulației IFP, cu orientare înspre în jos a vârfurilor degetelor” [Sîrbu E. 2007: 162].

„*Piciorul în gheară sau Pes cavus* se caracterizează printr-o mărire neobișnuită a arcului longitudinal medial, uneori și a arcului longitudinal lateral, având ca rezultat scurtarea piciorului” [Sîrbu E. 2007: 162].

2. Rezultatele extragerii manuale a unităților terminologice

Rezultatele extragerii UT din corpusul de texte analizat sunt reprezentate în graficul de mai jos. Astfel, dintr-un număr total de 7709 ocurențe: **substantivele** reprezintă numărul cel mai mare de 2894 ocurențe (37,5%), **adjectivele** se situează pe locul doi cu 1331 de ocurențe (17,3%), urmează **prepozițiile** cu un număr de 1108 ocurențe (14,4%), **verbele** - 785 ocurențe (10,2%), **articolulele** - 443 ocurențe (5,7%), **conjunțiile** - 411 ocurențe (5,3%), **adverbele** - 393 ocurențe (5,1%), **pronumele** - 195 ocurențe (2,5%), **numeralele** - 135 ocurențe (1,8%), **siglele, simbolurile** - 14 ocurențe (0,2%).

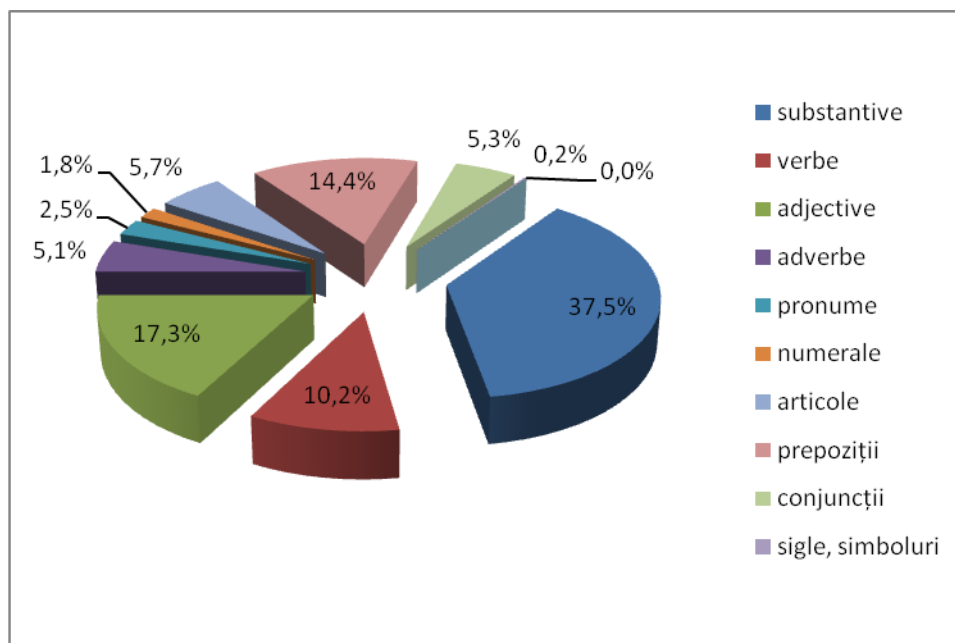

Fig. 1. Indicele de frecvență al claselor lexico-gramaticale extrase din corpus

În graficul prezentat se observă preponderența substantivelor, dar, totodată și numărul considerabil de adjective, verbe și adverbe. Celelalte clase gramaticale, deși destul de numeroase (prepoziții, conjuncții), nu au constituit obiectul nostru de cercetare, nedeterminând caracterul specializat sau nespecializat al unui text.

Pentru a ne edifica și asupra ponderii termenilor medicali într-un text de specialitate, am considerat necesar să stabilim gradul de frecvență pentru clasa substantivelor, calculând indicele de frecvență după formula lui Noble¹ :

$$i.fr.s. = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N R_s$$

Am considerat i.fr. = indicele de frecvență; s = substantivul analizat; N = nr. total de ocurențe substantive; Rs = nr. ocurențe termen.

Am calculat, în special, frecvența acelor substantive care desemnează MIȘCAREA în două capitole din lucrarea de reumatologie și recuperare a Elenei Sîrbu, *Kinetoterapia în afecțiunile reumatologice*, Timișoara, Editura Eurobit, 2007.

Am grupat totalul de ocurențe substantive (2894) în trei grupe de frecvență:

I. G1 = grup de termeni cu un indice de frecvență (i. fr.) ridicată, de exemplu:

genunchi (163 oc.) având un i. fr. = 0,05%; mișcare (152 oc.) i. fr. = 0,05%; articulație (124 oc.) i. fr. = 0,04%; picior (127 oc.) i. fr. = 0,04%; flexie (117 oc.) i. fr. = 0,04%; extensie (119 oc.) i.fr. = 0,04%; abducție (92 oc.) i. fr. = 0,03%; adducție (89 oc.) i. fr. = 0,03%.

II. G2 = grup de termeni cu indice de frecvență medie:

decubit (74 oc.) i. fr. = 0,02%; ortostatism (69 oc.) i.fr. = 0,02%; supinație (67 oc.) i.fr. = 0,02%; pronație (64 oc.) i.fr. = 0,02%; rotație (63 oc.) i.fr. = 0,02%; lateralitate (58 oc.) i. fr. = 0,02%; recuperare (44 oc.) i. fr. = 0,01%; tonifiere (36 oc.) i. fr. = 0,01%; mobilitate (32 oc.) i. fr. = 0,01%; stabilitate (31 oc.) i. fr. = 0,01%; instabilitate (29 oc.) i. fr. = 0,01%.

III. G3 = grup de termeni cu indice de frecvență mică, din care exemplificăm:

artroză (17 oc.) i. fr. = 0,005 %; întindere (16 oc.) i. fr. = 0,005%; contracție (15 oc.) cu un i. fr. = 0,005 %; poliartrită (14 oc.) i. fr. = 0,004 %; atrofie (12 oc.) i. fr. = 0,004 %; elongație (9 oc.) i. fr. = 0,003%; entorsă (7 oc.) i. fr. = 0,002 %; înșurubare (3 oc.) i. fr. = 0,001 %; redoare (1) i. fr. = 0,0003 %.

3. Concluzii

Trebuie specificat că acest corpus medical, chiar dacă aparține specialității de reumatologie, asemenea limbajului medical, în ansamblul lui, conține un lexic hiperspecializat, dar și numeroase cuvinte din limbajul uzual. Cu toate acestea, din exemplele excerptate din corpus, ajungem la concluzia că acest tip de discurs, deși înglobează multe cuvinte din limbajul uzual, nu este în totalitate traductibil pentru nespecialiștii domeniului, păstrându-se rigiditatea și exactitatea informației, caracteristică întregului limbaj medical.

În concluzie se poate afirma că, pe de o parte, un text medical în toată amploarea lui, nu conține doar unități terminologice nominale de strictă referință conceptuală, sigle și alte elemente de limbaj artificial, ci și alte categorii de clase gramaticale, care fac posibilă discursivitatea lineară a textului de specialitate respectiv, conferind termenilor-concept valențe comunicaționale.

¹ Pentru a calcula *indicele de frecvență* am apelat la indexul lui Noble, la care, de obicei se recurge pentru stabilirea componentelor semantice [Noble 1952 *apud* Sîrbu R. 1977: 81].

Bibliografie

- Bidu-Vrănceanu, Angela (coord.), Ene, Claudia, Savulescu, Silvia, Toma, Alice, *Lexic comun, lexic specializat*, București, Editura Universității din București, 2002.
- Bidu-Vrănceanu, Angela, *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, București, Editura Universității din București, 2007.
- Bidu-Vrănceanu, Angela, (coord.): *Terminologie și terminologii*, București, Editura Universității din București, 2010.
- Bidu-Vrănceanu, Angela, *Rolul lingvisticii în terminologie*, în „Terminology and translation studies”, Cluj-Napoca, Scientia, 2011, p. 21-36.
- Cabré, Maria Teresa, *Terminologie ou terminologies? Spécialité linguistique ou domaine interdisciplinaire*, în „Meta”, XXXVI/ 1, 1991.
- Cabré, Maria Teresa, *Elements for a theory of terminology: Towards an alternative paradigm* în Terminology vol. 6, nr. 1, 2000, p. 35-57.
- Depecker, Loïc, *Le signe entre signifié et concept*, în Béjoint, Henri & Philippe Thoiron, „Le sens en terminologie”, Lyon, Presses Universitaires de Lyon, 2000, p. 86-126.
- Depecker, L., *Entre signe et concept. Eléments de terminologie générale*, Paris, Presses Sorbonne Nouvelle, 2002.
- L’Homme Marie-Claude, *Les enseignements d’un mot polysémique sur les modèles de la terminologie*, în „Cahiers de Grammaire 25, Sémantique et Corpus”, 2000, p. 71-91.
- L’Homme, Marie Claude, *La terminologie: principes et techniques*, Montréal, Presses de l’Université de Montréal, 2004.
- Rusu, Valeriu, *Dicționar Medical*, București, Editura Medicală, 2007.
- Sârbu, Richard, *Antonimia lexicală în limba română*, Timișoara, Editura Facla, 1977.
- Sârbu, Richard, *Statutul contextual al principalelor categorii semantice*, în vol. „Studiul de limbi și literaturi moderne”, Timișoara, TUT, 1989/1990, p. 89-102.
- Sîrbu, Elena, *Kinetoterapia în afecțiunile reumatologice*, Timișoara, Editura Eurobit, 2007.
- Toma, Alice, *De la analiza terminologică lexicală la analiza terminologică discursivă. Un exemplu funcție*, în „Actele Conferinței Catedrei de limba română, coord. Gabriela Pană Dindelegan”, București, Editura Universității din București, 2006, p. 329-335.